

Jarosław Jastrzębski
(Kraków)

Instytucja Senatu w państwowych szkołach akademickich II Rzeczypospolitej

Wprowadzenie

W systemie państwowego szkolnictwa wyższego III Rzeczypospolitej senat jest najwyższym, kolegialnym organem władzy uczelni, tak bowiem konstytuuje go współczesne polskie prawo¹. Jednak w odniesieniu do okresu dwudziestolecia międzywojennego takie postrzeganie tej instytucji nie byłoby uprawnione, a w latach 1933-1939 byłoby po prostu błędne. Po pierwsze dlatego, że najwyższym kolegialnym organem szkoły akademickiej było zasadniczo zebranie ogólne profesorów. Po drugie dlatego, że w uczelniach jednowydziałowych w latach 1920-1933 instytucja senatu w ogóle nie była przewidywana, a i później mogła być w nich wprowadzona jedynie fakultatywnie, jeśli sama szkoła tak postanowiła w swym statucie.

Ogólnopolski, jednolity i powszechny, system szkolnictwa akademickiego został ustanowiony 15 września 1920 roku. Wprowadzono go *Ustawą z dnia 13 lipca 1920 r. o szkołach akademickich*, a obowiązywał od 15 września 1920 roku do 31 sierpnia 1933 roku². System ten, obok licznych mniejszych modyfikacji, przeszedł jedną

---

¹ *Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym* – Dz. U. z 2005 r. Nr 164, poz. 1365.

Uwaga redakcyjna dotycząca skrótów oznaczających czasopisma promulgacyjne: Dz. U. – „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej”, M. P. – „Monitor Polski”. Są one powszechnie przyjęte w naukach prawnych oraz we współczesnych zasadach techniki legislacyjnej.

² Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494. Ogłoszona 10 sierpnia 1920 roku. Weszła w życie 15 września 1920 roku. Nowelizowana była 9 razy, ale w niniejszej pracy odwołujemy się tylko do czterech z nich: *Ustawy z dnia 16 lipca 1924 r. o zmianie niektórych przepisów ustawy z dnia 13 lipca 1920 roku o szkołach akademickich* (Dz. U. Rz. P. Nr 72, poz. 494) (Dz. U. z 1925 r. Nr 2, poz. 10), *Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego 1928 r. o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół* (Dz. U. z 1928 r. Nr 24, poz. 204), *Ustawy z dnia 18 marca 1932 r. o Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie* (Dz. U. z 1932 r. Nr 30, poz. 305) oraz *Ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich* (Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247). Wydano do niej 2 akty wykonawcze, jednak w naszych rozważaniach odnosimy się tylko do *Rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 13 stycznia*

gruntowną reformę dokonaną 1 września 1933 roku *Ustawą z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich*, obowiązującą formalnie aż do 29 października 1947 roku³. Dla interesującego nas zagadnienia niezwykle istotne jest również *Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego 1928 r. o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół*, okresem swej mocy nakładające się na obie akademickie ustawy ustrojowe⁴.

Warto pamiętać, że szkolnictwo akademickie korzystało z autonomii i posiadało swoje organy samorządowe, do których zaliczał się senat. Państwowe przepisy prawne nie normowały wyczerpująco wszystkich zagadnień formalnych dotyczących uczelni, nie byłoby to zresztą chyba nawet możliwe. Szkoły akademickie mogły swobodnie regulować wszelkie te kwestie, których państwo nie rozstrzygnęło. Oznaczało to nie tylko uprawnienie do uszczegóławiania przepisów ustawowych, ale również prawo do decydowania o sprawach, które w ogóle nie były przedmiotem zainteresowania państwowych aktów prawnych. Innymi słowy uczelnie mogły samodzielnie wydawać przepisy dotyczące swoich spraw wewnętrznych, a przynajmniej teoretycznie jedynym ograniczeniem był brak sprzeczności z prawem państwowym, w praktyce było to bardziej skomplikowane. Państwo pozostawiło sobie oczywiście kontrolę nad ową zgodnością. Nadzór nad szkolnictwem akademickim II Rzeczypospolitej sprawował Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, którego dalej będziemy określać po prostu Ministrem. Wśród licznych uprawnień nadzorczych jakie posiadał znajdowały się m.in. prawo zatwierdzania statutu

---

1921 r. w przedmiocie zmiany nazwy „Szkoła Politechniczna we Lwowie” na „Politechnika Lwowska” (M. P. z 1921 r. Nr 23, poz. 60). Uchylona 1 września 1933 roku *Ustawą z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich* (Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247).

³ Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247. Ogłoszona 29 kwietnia 1933 roku. Weszła w życie częściowo 1 maja 1933 roku, zaś w pełni 1 września 1933 roku. Nowelizowana była 5 razy, ale w niniejszej pracy odwołujemy się tylko do *Ustawy z dnia 2 lipca 1937 r. o zmianie ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich* (Dz. U. z 1937 r. Nr 52, poz. 406). Ujednoliconą została raz *Obwieszczeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 8 listopada 1937 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich* (Dz. U. z 1938 r. Nr 1, poz. 6). Wydano do niej około 40 aktów wykonawczych, ale w naszych rozważaniach odwołujemy się tylko do czterech z nich: *Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 lutego 1934 r. o organizacji Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie* (Dz. U. z 1934 r. Nr 16, poz. 126), *Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 30 kwietnia 1933 roku o stowarzyszeniach akademickich* (Dz. U. z 1933 r. Nr 30, poz. 259), *Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 14 października 1937 roku o stowarzyszeniach akademickich* (Dz. U. z 1937 r. Nr 78, poz. 572), *Rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 17 grudnia 1936 r. o organizacji Akademii Stomatologicznej w Warszawie* (Dz. U. z 1937 r. Nr 1, poz. 6). Uchylona 30 października 1947 roku *Dekretem z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego* (Dz. U. z 1947 r. Nr 66, poz. 415).

⁴ Dz. U. z 1928 r. Nr 24, poz. 204. Weszło w życie z dniem ogłoszenia 6 marca 1928 roku. Nowelizowane było 8 razy, ale w niniejszej pracy odwołujemy się tylko do dwóch zmian: *Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. w sprawie zmiany rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego 1928 r. o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół* (Dz. U. z 1932 r. Nr 94, poz. 819) i *Ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich* (Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247). Ujednolicone raz *Obwieszczeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 21 lipca 1933 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego 1928 r. o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół* – Dz. U. z 1933 r. Nr 76, poz. 551. Uchylone 20 listopada 1958 roku *Ustawą z dnia 5 listopada 1958 r. o szkołach wyższych* (Dz. U. z 1958 r. Nr 68, poz. 336).

każdej uczelni i jego zmian, a od 1933 roku także akceptacja regulaminu senatu. Nadzór Ministra nie został jednak ograniczony wyłącznie do stwierdzania zgodności prawa uczelnianego z publicznym, co w całym okresie międzywojennym było przyczyną licznych kontrowersji, sporów i problemów, lecz to wykracza już poza tematykę niniejszej pracy.

Szkolnictwo akademickie było w II Rzeczypospolitej podzbiorem szkolnictwa wyższego, jego najbardziej prestiżową częścią, o najwyższym w kraju poziomie nauczania i wyłącznym prawie nadawania akademickich stopni naukowych. Pierwotnie status akademicki uzyskało 10 uczelni państwowych: Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie, Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie, Uniwersytet Warszawski (od 31 sierpnia 1935 roku Uniwersytet Józefa Piłsudskiego w Warszawie⁵), Uniwersytet Poznański, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Szkoła Politechniczna we Lwowie (od 29 stycznia 1921 roku Politechnika Lwowska⁶), Politechnika Warszawska, Akademia Weterynarii we Lwowie (od 12 grudnia 1922 roku Akademia Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie⁷) i Akademia Górnicza w Krakowie⁸. Faktycznie jednak placówek tych było początkowo 9, gdyż uczelnia wileńska, skutkiem reperkusji wojny polsko-radzieckiej (1919-1920), została w pełni objęta prawem akademickim Rzeczypospolitej Polskiej dopiero w 1922 roku.

Do końca trwania II Rzeczypospolitej nadanie statusu państwowej szkoły akademickiej mogło nastąpić wyłącznie drogą ustawy, podjętej na wniosek Rady Ministrów⁹. Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie uzyskała go dopiero 14 stycznia 1925 roku¹⁰. Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie stała się nią 12 kwietnia 1932 roku¹¹ (przy czym pełne prawa akademickie przyznano jej 1 marca 1934 roku¹²). Jako ostatnia z instytucji państwowych, 1 września 1933 roku, status szkoły akade-

---

⁵ Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 26 sierpnia 1935 r. o nadaniu Uniwersytetowi Warszawskiemu nazwy: „Uniwersytet Józefa Piłsudskiego w Warszawie” – Dz. U. z 1935 r. Nr 66, poz. 412. Wszedł w życie z dniem ogłoszenia 31 sierpnia 1935 roku.

⁶ Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 13 stycznia 1921 r. w przedmiocie zmiany nazwy „Szkoła Politechniczna we Lwowie” na „Politechnika Lwowska” – M. P. z 1921 r. Nr 23, poz. 60. Wszedło w życie z dniem ogłoszenia 29 stycznia 1921 roku.

⁷ Lewandowski Lesław, *Akademia Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie*, witryna internetowa: www.lwow.com.pl/semper/wet.html.

⁸ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494.

⁹ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494, Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247, Dz. U. z 1938 r. Nr 1, poz. 6.

¹⁰ Ustawa z dnia 16 lipca 1924 r. o zmianie niektórych przepisów ustawy z dnia 13 lipca 1920 roku o szkołach akademickich (Dz. U. Rz. P. Nr 72, poz. 494) – Dz. U. z 1925 r. Nr 2, poz. 10. Wszedła w życie z dniem ogłoszenia 14 stycznia 1925 roku. Uchylona 1 września 1933 roku Ustawą z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich (Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247).

¹¹ Ustawa z dnia 18 marca 1932 r. o Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie – Dz. U. z 1932 r. Nr 30, poz. 305. Wszedła w życie z dniem ogłoszenia 12 kwietnia 1932 roku.

¹² Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 lutego 1934 r. o organizacji Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie – Dz. U. z 1934 r. Nr 16, poz. 126. Ogłoszone 28 lutego 1934 roku. Wszedło w życie 1 marca 1934 roku. Uchylone 30 października 1947 roku Dekretem z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego (Dz. U. z 1947 r. Nr 66, poz. 415).

mickiej nabyła Akademia Stomatologiczna w Warszawie¹³ (jednak pełnię praw akademickich rozciągnięto na nią 1 stycznia 1937 roku¹⁴). Liczba państwowych szkół akademickich wynosiła odtąd 13 i nie uległa już zmianie do końca okresu międzywojennego.

Szkoły akademickie dzieliły się na wielowydziałowe i jednowydziałowe. Klasyfikacja ta jest bardzo istotna ze względu na liczne odmienności w traktowaniu przez przepisy państwowe tych dwóch typów uczelni, w tym w zakresie samego istnienia i kompetencji senatu. Niektóre szkoły akademickie, w różnych okresach II Rzeczypospolitej, zmieniały swój charakter z jednowydziałowych na wielowydziałowe lub odwrotnie. Większość uczelni akademickich należała zasadniczo do grona wielowydziałowych, w tym wszystkie uniwersytety, politechniki, szkoła główna oraz od 1921 roku Akademia Górnicza¹⁵. Szkołami jednowydziałowymi były Akademia Medycyny Weterynaryjnej, Akademia Stomatologiczna, Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie oraz od 1929 roku Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie¹⁶. Dla tematu naszych rozważań interesujące są szczególnie dwa skutki owego podziału. Po pierwsze uczelnie jednowydziałowe były traktowane przez prawo państwowe w sprawach wydziałowych tak, jakby w całości stanowiły jeden wydział. Po drugie istniała wyraźna różnica pomiędzy powyższymi typami szkół w zakresie struktury organizacyjnej¹⁷.

W dziejach senatu akademickiego w II Rzeczypospolitej można wyróżnić dwa okresy. Granicą je oddzielającą był 1 września 1933 roku, czyli data pełnego wejścia w życie nowej akademickiej ustawy ustrojowej. W pierwszym okresie, obejmującym lata 1920-1933, senat był obligatoryjnym organem każdej państwowej wielowydziałowej szkoły akademickiej. Jednak w uczelniach jednowydziałowych senat nie był przewidywany, a jego kompetencje wykonywała rada wydziałowa. W szkołach wielowydziałowych senat nie był jednak najwyższym kolegiatnym organem władzy, bowiem rolę taką przewidziano zasadniczo dla zebrania ogólnego profesorów. Ale prawodawca nie narzucił, w interesującym nas okresie, obowiązku istnienia w uczelni tej ostatniej instytucji, uzależniając to od statutowej, suwerennej decyzji każdej zainteresowanej placówki. Jeżeli statut szkoły akademickiej nie przewidywał istnienia zebrania ogólnego profesorów, senat stawał się jednocześnie najwyższym kolegiatnym organem takiej uczelni, a jego uprawnienia ulegały rozszerzeniu o kompetencje ustawowo przewidziane dla zebrania ogólnego profesorów, z wyłączeniem jedynie wyboru rektora¹⁸. I tak przykładowo statut Politechniki Warszawskiej, zatwierdzony 14 czerwca 1921 roku, nie przewidywał działania zebrania ogólnego

¹³ Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247.

¹⁴ *Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 17 grudnia 1936 r. o organizacji Akademii Stomatologicznej w Warszawie* – Dz. U. z 1937 r. Nr 1, poz. 6. Ogłoszone 7 stycznia 1937 roku. Weszło w życie 1 stycznia 1937 roku. Uchylone 30 października 1947 roku *Dekretem z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego* (Dz. U. z 1947 r. Nr 66, poz. 415).

¹⁵ Utworzono wtedy: Wydział Górniczy i Wydział Hutniczy.

¹⁶ Zlikwidowano wtedy podział na: Wydział Malarstwa i Rzeźby oraz Wydział Architektury.

¹⁷ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494, Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247, Dz. U. z 1938 r. Nr 1, poz. 6.

¹⁸ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494.

nego profesorów¹⁹, odwrotnie zaś statut Akademii Górniczej w Krakowie, zatwierdzony 5 sierpnia 1927 roku²⁰. Niektóre uczelnie w różnych okresach mogły zmieniać swą strukturę organizacyjną, jak Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie, którego statut, zatwierdzony 7 września 1929 roku, zniósł dotychczas funkcjonujące zebranie ogólne profesorów, przekazując jego kompetencje senatowi akademickiemu²¹. W drugim okresie, obejmującym lata 1933-1939, senat co prawda pozostał organem obligatoryjnym w państwowych uczelniach akademickich, ale zmianie uległy dwie bardzo istotne okoliczności. Wraz z wprowadzeniem obowiązkowego funkcjonowania we wszystkich szkołach akademickich instytucji zebrania ogólnego profesorów, senat już bezwzględnie stawał w hierarchii na drugim miejscu za nim. Z drugiej jednak strony kompetencje senatu uległy wzmocnieniu, także kosztem wspomnianego zebrania. Pojawiła się również możliwość powołania senatu także w szkołach jednowydziałowych, na drodze statutowej²².

Senat był zaliczany, obok zebrania ogólnego profesorów, rektora, rady wydziałowej i dziekana, do grona samorządowych władz szkoły akademickiej i z tego tytułu posiadał prawo do używania pieczęci opatrzonej herbem państwa polskiego²³.

Skład

Senat składał się obligatoryjnie z zasiadającym w nim z urzędu: rektora, prorektora oraz dziekanów wszystkich wydziałów uczelni²⁴. Do 31 sierpnia 1933 roku statut szkoły akademickiej mógł rozszerzyć jego skład o: prodziekanów, delegatów rad wydziałowych lub sędziego (w tych szkołach akademickich, w których urząd ten został utworzony). Zatem początkowo minimalna ustawowa liczba jego członków wynosiła 4 (rektor, prorektor i, ponieważ dotyczyło to tylko uczelni wielowydziałowych, co najmniej dwóch dziekanów), maksymalnej ilość senatorów nie została określona²⁵. I tak statut Politechniki Warszawskiej z 1921 roku ustalał tę liczbę na 14 (rektor, prorektor, 6 dziekanów i po jednym delegacie z każdego wydziału)²⁶, później uległa ona zwiększeniu, ze względu na powiększenie ilości wydziałów. Akademia Górnicza w Krakowie miała w 1927 roku 6 senatorów (rektor, prorektor, 2 dziekanów i po delegacie z wydziału)²⁷. O wiele liczniejszy był senat Uniwersytetu Jana Kazimierza z 1929 roku, który tworzyło 17 senatorów (rektor, prorektor, dziekani i prodziekani 5 wydziałów oraz po jednym delegacie)²⁸. Ale ilość delegatów z każdego wydziału nie musiała być równa, statut Uniwersytetu Poznańskiego, zatwierdzony 18 maja 1921 roku, różnicował ich liczbę, przyznając Wydziałowi Fi-

¹⁹ Statut Politechniki Warszawskiej, Warszawa 1921.

²⁰ Statut Akademii Górniczej w Krakowie, Kraków 1930.

²¹ Statut Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, Lwów 1929 (lub nieco później).

²² Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247.

²³ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494.

²⁴ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494, Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247, Dz. U. z 1938 r. Nr 1, poz. 6.

²⁵ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494.

²⁶ Statut Politechniki Warszawskiej, Warszawa 1921.

²⁷ Statut Akademii Górniczej w Krakowie, Kraków 1930.

²⁸ Statut Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, Lwów 1929 (lub nieco później).

lozoficznemu prawo delegowania dwóch przedstawicieli, a pozostałym wydziałom po jednym²⁹. Od 1 września 1933 roku rektor, prorektor i dziekani zachowali swoje członkostwo w senacie jako wiryliści jednak statut szkoły wielowydziałowej obligatoryjnie musiał określić liczbę i sposób wyboru fakultatywnych członków senatu. Znow maksymalna ilość nie została określona, ale minimalna została zwiększona do co najmniej 6 (bowiem musiały zasiadać w senacie przynajmniej dwie osoby powołane z innego tytułu – ustawodawca użył liczby mnogiej). Przy czym odtąd niekoniecznie musieli być to delegaci wydziałów, choć rozwiązanie takie wydaje się najbardziej oczywiste. Jeżeli zaś statut szkoły jednowydziałowej przewidywał istnienie senatu (co poprzednio nie było możliwe), składał się on obligatoryjnie z rektora, prorektora i trzech delegatów zebrania ogólnego profesorów (od 14 lipca 1937 roku rady profesorów³⁰), wybranych spośród profesorów zwyczajnych i nadzwyczajnych. Zatem w tym przypadku senatorów było dokładanie pięciu³¹.

Posiedzenia

Przewodniczącym senatu był z urzędu rektor. W zastępstwie rektora funkcję przewodniczącego mógł sprawować prorektor, co zasadniczo mogło nastąpić z upoważnienia rektora albo w przypadku rektorskiego wakatu. Z każdego posiedzenia senatu sporządzano sprawozdanie przesyłane do wiadomości Ministrowi. Podstawowym organem uczelni uprawnionym do wdrażania uchwał senatu w życie był rektor.

Przepisy proceduralne w pierwszej akademickiej ustawie ustrojowej dotyczące posiedzeń senatu były bardzo szczegółowe, nowa ustawa z 1933 roku przekazała senatom akademickim uprawnienie do samodzielnego kształtowania tych procedur w swym regulaminie, który w zamian wymagał odtąd zatwierdzenia Ministra. Nie można jednak zapominać, że statut każdej szkoły akademickiej mógł przesądzać o niektórych treściach zawartych w regulaminie senatu³². W tym miejscu omówione zostaną jedynie wspólne regulacje z lat 1920-1933.

Termin zwyczajnego posiedzenia senatu i porządek jego obrad ustalał przewodniczący. Posiedzenie senatu zwoływał przewodniczący, co najmniej na 24 godziny przed rozpoczęciem, zawiadamiając imiennie wszystkich członków senatu o terminie posiedzenia oraz o porządku obrad. Prawidłowe zawiadomienie było warunkiem ważności uchwał podjętych na posiedzeniu. Na wniosek przewodniczącego senat, jednomyślnie, mógł wyrazić zgodę na rozpatrzenie sprawy nie wymienionej w porządku obrad, z wyłączeniem spraw personalnych oraz dotyczących nieobecnego członka senatu. Przewodniczący był zobowiązany zwołać nadzwyczajne

²⁹ Statut Uniwersytetu Poznańskiego, Poznań 1921.

³⁰ Ustawa z dnia 2 lipca 1937 r. o zmianie ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich Dz. U. z 1937 r. Nr 52, poz. 406. Weszła w życie z dniem ogłoszenia 14 lipca 1937 roku. Uchylona 30 października 1947 roku Dekretem z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego (Dz. U. z 1947 r. Nr 66, poz. 415).

³¹ Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247, Dz. U. z 1938 r. Nr 1, poz. 6.

³² Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494, Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247, Dz. U. z 1938 r. Nr 1, poz. 6.

posiedzenie senatu na wniosek co najmniej jednej trzeciej członków senatu lub co najmniej jednej rady wydziałowej.

Senat wyrażał swą wolę w formie uchwały. Uchwałę podejmował bezwzględną większością głosów, w obecności ponad połowy senatorów, w tym przewodniczącego, jeżeli zachodziła równość głosów przewodniczącemu przysługiwał dodatkowy głos rozstrzygający. Ponieważ postanowienia ustawowe nic nie wspominały o tym czy głosowania w senacie miały być jawne, czy tajne, trzeba założyć, że pozostawiono to do uregulowania statutowego każdej z uczelni. Należy jednak zwrócić uwagę, że jeżeli senat posiadał kompetencje zebrania ogólnego profesorów, poprzez analogię, powinien w tym zakresie stosować się do pewnych rozwiązań szczegółowych obowiązujących zebranie ogólne profesorów³³, a mianowicie: wniosek do Ministra o usunięcie profesora z katedry wymagał większości kwalifikowanej dwóch trzecich głosów, przy czym do kworum nie wliczało się głosów wstrzymujących, a głosowania w sprawach personalnych były tajne. W głosowaniach tajnych ewentualny rozstrzygający głos przewodniczącego nie mógł być uwzględniony³⁴. Jak wspomniano od 1 września 1933 roku sprawy proceduralne funkcjonowania senatu pozostawiono do unormowania w statucie lub regulaminie senatu³⁵.

Organy pomocnicze i doradcze

Senat mógł powoływać organy pomocnicze i doradcze, wspierające go w pracach. Najczęściej przybierały one postać komisji, działających na zasadach i w składzie określonych przez senat. Przykładowo statut Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie obowiązujący od 7 września 1929 roku przewidywał powoływanie kilku komisji stałych: budżetowej, gospodarczej, stypendialnej, dla spraw młodzieży oraz biblioteczną. Przy czym członkami komisji mogli być również profesorowie nie zasiadający w senacie³⁶. Oczywiście komisje mogły być powoływane również doraźnie, dla szczególnie istotnych spraw bieżących. Statut Uniwersytetu Poznańskiego, obowiązujący od 18 maja 1921 roku, przewidywał możliwość powierzenia referentom szczegółowego przeanalizowania wybranych spraw na potrzeby senatu, bez tworzenia komisji³⁷.

Weto rektorskie

Rektor miał prawo zgłoszenia umotywowanego weta zawieszającego do uchwały senatu, zobowiązany był jednak, w ciągu 14 dni, poddać zakwestionowaną uchwałę do ponownego rozpatrzenia. Jeżeli senat ponownie przyjął tę uchwałę, nie można było ponownie założyć na nią weta. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że rektor był odpowiedzialny za przestrzeganie prawa państwowego przez szkołę akademicką, zapewne mogło stanowić to bardzo mocą podstawę do nałożenia weta³⁸.

³³ Trudno bowiem zakładać, że skoro zebranie ogólne profesorów musiało się do takich rozwiązań stosować to senat w identycznym zakresie by nie musiał.

³⁴ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494.

³⁵ Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247.

³⁶ *Statut Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie*, Lwów 1929 (lub nieco później).

³⁷ *Statut Uniwersytetu Poznańskiego*, Poznań 1921.

³⁸ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494.

W innych przypadkach rektorzy raczej unikali stosowania tego środka, gdyż jego nadużywanie mogłoby znacznie popsuć stosunki z pozostałymi członkami senatu, z drugiej zaś strony samo przewodniczenie temu organowi dawało rektorowi i tak znaczny wpływ na prace uchwalodawcze.

Od 1 września 1933 roku prawo weta zostało nieco ograniczone, można je było zastosować ze względu na interes publiczny lub dobro szkoły, zaś termin obligatoryjnego powtórnego przedłożenia zawetowanej uchwały do rozpatrzenia senatu określany był odrębnie dla każdej szkoły akademickiej w statucie lub regulaminie senatu. W razie ponownego uchwalenia zawetowanej uchwały rektor przekazywał ją Ministrowi, który mógł ją podtrzymać lub ostatecznie uchylić. Rektor nie mógł zawiesić uchwały senatu zawierającą skargę do Najwyższego Trybunału Administracyjnego³⁹.

Kompetencje zasadnicze

Kompetencje zasadnicze senatu akademickiego zawarte były w państwowych aktach prawnych. Mogły one zostać rozszerzone, lecz tylko na sprawy ustawowo nieobjęte zakresem władzy innych organów uczelni, przede wszystkim postanowieniami statutu danej szkoły akademickiej⁴⁰. Początkowo poszerzenie uprawnień mogło się również dokonać decyzją rektora, względnie osoby go zastępującej, który uznał daną kwestię ogólnouczelnianą za odpowiednią do rozstrzygnięcia senackiego⁴¹. Dopiero 1 września 1933 roku senat otrzymał domniemanie kompetencji w sprawach naukowych, gospodarczych i administracyjnych dotyczących szkoły jako całości⁴², jednak już wcześniej same uczelnie mogły senatowi przyznać podobne domniemanie mocą statutu. Przykładowo Akademia Górnicza w Krakowie przyznała je senatowi w zakresie spraw finansowych i administracyjnych⁴³. Kompetencje senatu dzieliły się na niezależne oraz zależne od zatwierdzenia przez Ministra⁴⁴. Senat poza przepisami państwowymi i statutowymi funkcjonował w oparciu o swój regulamin. Początkowo regulamin senatu i jego zmiana należały do kompetencji niezależnych⁴⁵. Jednak w związku ze zwiększeniem autonomii senatu w zakresie spraw proceduralnych, poprzez rezygnację przez prawodawcę z jednolitego ich uregulowania, od 1 września 1933 roku senackie przepisy regulaminowe stały się kompetencjami zależnymi⁴⁶. Ponieważ zakres uprawnień senatu w latach 1920-1939 był niezwykle rozległy, a dodatkowo ulegał częstym i licznym zmianom, zostanie podzielony na kilka grup dla bardziej przejrzystego opisu. Nie jest to jednak klasyfikacja zupełna, tym bardziej że niektóre kompetencje można by przypisać do więcej niż jednego zbioru.

³⁹ Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247.

⁴⁰ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494, Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247, Dz. U. z 1938 r. Nr 1, poz. 6.

⁴¹ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494.

⁴² Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247.

⁴³ *Statut Akademii Górniczej w Krakowie*, Kraków 1930.

⁴⁴ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494, Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247, Dz. U. z 1938 r. Nr 1, poz. 6.

⁴⁵ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494.

⁴⁶ Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247.

Sprawy ogólnouczelniane. Przez cały interesujący nas okres należało tu tylko rozstrzygnięcie sporów kompetencyjnych pomiędzy wydziałami, początkowo wymieniane w przepisach wprost, później wynikające z wyżej wspomnianego domniemania kompetencji. Do 30 kwietnia 1933 roku w tej grupie uprawnień znajdowało się również zatwierdzanie porozumienia rektora z prorektorem w sprawie powierzenia temu ostatniemu stałego wykonywania niektórych czynności z zakresu zarządu uczelnią, po tej dacie rektor mógł samodzielnie wyznaczać prorektorowi zakres obowiązków⁴⁷. A do 31 sierpnia 1933 roku także wyrażanie opinii dotyczących statutu prywatnej szkoły akademickiej, później opinia innych uczelni nie była już wymagana⁴⁸. Od 1 maja 1933 roku dodano do kompetencji senatu, kosztem zebrania ogólnego profesorów, powoływanie zastępcy prorektora. A od 1 września 1933 roku również: wnioskowanie do Ministra o powołanie kierownika zakładu pozawydziałowego, a kosztem zebrania ogólnego profesorów, przyjmowanie do wiadomości rocznego sprawozdania rektorskiego z działalności uczelni, zaś do 13 lipca 1937 roku także wnioskowanie, względnie opiniowanie, w sprawach tworzenia i likwidacji wydziałów oraz studiów specjalnych i zakładów pozawydziałowych. Od 1 września 1933 roku senat otrzymał prawo wnoszenia skargi do Najwyższego Trybunału Administracyjnego, za zgodą Ministra⁴⁹. Od 14 lipca 1937 roku senat uzyskał, kosztem zebrania ogólnego profesorów, prawo do uchwalanie statutu uczelni i jego zmian⁵⁰.

Sprawy nauczycieli akademickich⁵¹. Do 31 sierpnia 1933 roku należało tu zatwierdzanie umów o wykłady z nauczycielami, gdy fundusze na pokrycie ich wynagrodzenia dostarczała uczelnia, oraz wnioskowanie do Ministra o zawarcie umowy o wykłady z nauczycielami, gdy fundusze na ich pokrycie miały charakter pozauczelniany⁵². Po tej dacie zatwierdzenie umowy przez senat nie było wymagane, senat ustalał jedynie warunki kontraktów, jeżeli wynagrodzenia pokrywała uczelnia⁵³. Także do 31 sierpnia 1933 roku do tej grupy kompetencji wchodziło: mianowanie, zawieszanie i usuwanie, na wniosek rady wydziałowej, pomocniczych sił naukowych – co zostało następnie przejęte przez rektora; zatwierdzanie wniosku rady wydziałowej do Ministra, o zezwolenie na objęcie stałego płatnego zatrudnienia ubocznego przez profesora zwyczajnego albo nadzwyczajnego – następnie zatwier-

⁴⁷ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494, Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247, Dz. U. z 1938 r. Nr 1, poz. 6.

⁴⁸ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494.

⁴⁹ Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247.

⁵⁰ Dz. U. z 1937 r. Nr 52, poz. 406.

⁵¹ Pod tym pojęciem rozumiemy w niniejszej pracy zarówno podstawowe siły naukowe (profesorowie zwyczajni, nadzwyczajni, honorowi i tytularni oraz docenci i nauczyciele umiejętności praktycznych), jak i pomocnicze siły naukowe (adiunkci, kustosze, konstruktorzy, prosektorzy, obserwatorzy, asystenci starsi, asystenci młodszy, demonstratorzy, elewi oraz zastępy asystentów) – biorąc pod uwagę funkcje znane w II Rzeczypospolitej.

⁵² Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494.

⁵³ Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247.

dzenie przestało być wymagane; zatwierdzanie uchwał rad wydziałowych o ważności prawa wykładania uzyskanego w innej szkole wyższej – następnie zatwierdzenie również przestało być wymagane⁵⁴. Od 6 marca 1928 roku wprowadzono: zatwierdzanie wyboru rady wydziałowej osób do zastępstw i zajęć zleconych; wdrażanie na wnioski rektora, postępowania dyscyplinarnego wobec podstawowych i pomocniczych sił naukowych oraz ewentualnego śledztwa; zawieszanie nauczyciela akademickiego w czynnościach, jeżeli w związku z prowadzonym postępowaniem dyscyplinarnym, zachodziła obawa o narażenie dobrego imienia uczelni; przedstawianie Ministrowi kandydatów na członków uczelnianej komisji dyscyplinarnej i Wyższej Komisji Dyscyplinarnej dla profesorów ustanowionej przy ministerstwie oraz na rzecznika dyscyplinarnego i jego zastępcę; mianowanie członków komisji dyscyplinarnej dla pomocniczych sił naukowych, senat rozstrzygał odwołania od jej decyzji; wyznaczanie obrońcy z urzędu dla profesora, lub pomocniczej siły naukowej, objętego postępowaniem dyscyplinarnym⁵⁵. Od 6 marca 1928 roku do 28 października 1932 roku doszło przenoszenie pomocniczych sił naukowych w stan nieczynny na okres do 6 miesięcy, wymagające zatwierdzenia Ministra⁵⁶. Niektóra uprawnienia senatu do zatwierdzania uchwał rady wydziałowej miały charakter krótkookresowy, bo i sens takiego aktu, wobec małej wagi spraw i dużego stopnia ich szczegółowości, stał od początku pod dużym znakiem zapytania. Od 6 marca 1928 roku do 31 sierpnia 1933 roku dotyczyło to zatwierdzania wniosków rady wydziałowej do Ministra o: pozostawienie w czynnej służbie profesora zwyczajnego albo nadzwyczajnego po przekroczeniu przez niego 65 roku życia, zezwolenie na ciągnięcie przez profesora korzyści majątkowych z zakładów i urzędów państwowych szkół akademickich, odstąpienie od limitów czasowych dla profesorskich urlopów dla poratowania zdrowia albo dla załatwienia spraw prywatnych, udzielenie nauczycielom akademickim urlopu powyżej 30 dni w ciągu jednego roku akademickiego. Natomiast uzyskane 6 marca 1928 roku uprawnienie do zatwierdzania wniosku rady wydziałowej do Ministra o mianowanie przez Prezydenta Rzeczypospolitej profesora tytularnego, zostało zastąpione 1 września 1933 roku wyrażeniem opinii, zaś przyjmowanie rezygnacji z funkcji pomocniczych sił naukowych zostało wówczas przekazane rektorowi⁵⁷. Od 1 września 1933 roku rozszerzono ten zbiór kompetencji o opiniowanie uchwał rady wydziałowej nadającej prawo wykładania oraz wnioskującej do Ministra o mianowanie przez Prezydenta Rzeczypospolitej profesora honorowego, zwyczajnego lub nadzwyczajnego, ta ostatnia przejęta od zebrania ogólnego profesorów⁵⁸.

⁵⁴ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494.

⁵⁵ Dz. U. z 1928 r. Nr 24, poz. 204.

⁵⁶ Dz. U. z 1928 r. Nr 24, poz. 204, *Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. w sprawie zmiany rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego 1928 r. o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół* – Dz. U. z 1932 r. Nr 94, poz. 819. Weszło w życie z dniem ogłoszenia 29 października 1932 roku. Uchylone 20 listopada 1958 roku *Ustawą z dnia 5 listopada 1958 r. o szkołach wyższych* (Dz. U. z 1958 r. Nr 68, poz. 336).

⁵⁷ Dz. U. z 1928 r. Nr 24, poz. 204.

⁵⁸ Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247.

Sprawy uczniów akademickich. W całym interesującym nas okresie do tej grupy uprawnień należało: troska o moralność uczniów akademickich i opieka nad ich materialnym położeniem (stypendia, akademiki itd.) oraz zatwierdzanie regulaminów zgromadzeń studenckich⁵⁹. Do 30 kwietnia 1933 roku również: rozstrzyganie w sprawach dyscyplinarnych uczniów, a jeżeli utworzono w uczelni sąd do spraw studentów, zatwierdzanie jego wyroków i rozstrzyganie odwołań od nich, oraz mianowanie referentów do spraw dyscyplinarnych⁶⁰. Od 1 maja 1933 roku do 13 lipca 1937 roku po zmianach w systemie sądownictwa dyscyplinarnego dla młodzieży akademickiej wprowadzono: wybór kandydatów na sędziów, mianowanych przez Ministra, rozpatrujących sprawy dyscyplinarne studentów w I instancji; wybór kandydatów na członków odwoławczej komisji dyscyplinarnej, mianowanych przez Ministra, rozpatrujących sprawy dyscyplinarne uczniów akademickich w II instancji⁶¹. 14 lipca 1937 roku przywrócono senatowi uprawnienia II instancji sądownictwa dyscyplinarnego, w pierwszej zaś rozstrzygała uczelniana komisja dyscyplinarna, której członków powoływał senat, na okres roku akademickiego⁶².

Sprawy stopni naukowych. Od 1 września 1933 roku przejęto od zebrania ogólnego profesorów zatwierdzanie uchwał rad wydziałowych o nadaniu honorowego stopnia naukowego za zasługi na polu nauki lub sztuki, oraz wnioskowanie do Ministra o zatwierdzenie takowej o nadaniu honorowego stopnia naukowego za zasługi państwowe lub społeczne⁶³.

Sprawy dydaktyki. Do tej grupy uprawnień należało w latach 1920-1939 zezwalanie na prowadzenie wykładów z określonego przedmiotu w języku innym niż polski. A do 31 sierpnia 1933 roku także uchwalanie programów wykładów – zależne od zatwierdzenia Ministra, następnie przejęte na radę wydziałową⁶⁴. Od 1 maja 1933 roku dodano tu zatwierdzanie lub cofanie rektorskiego zawieszenia wykładów, ćwiczeń lub czynności zakładów⁶⁵.

Sprawy biblioteki i archiwum. Przez cały interesujący nas okres do tej grupy uprawnień należało: zatwierdzanie regulaminu porządkowego biblioteki, wnioskowanie do Ministra o mianowanie naczelnego bibliotekarza (następnie kierownika biblioteki); wnioskowanie do Ministra o mianowanie wykwalifikowanych urzędników biblioteki oraz zatwierdzanie regulaminu archiwum i jego zmian. Do 31 sierpnia 1933 roku: powoływanie komisji bibliotecznej zajmującej się sprawami zakupu książek i czasopism, po tej dacie o sposobie powoływania komisji bibliotecz-

⁵⁹ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494, Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247, Dz. U. z 1938 r. Nr 1, poz. 6.

⁶⁰ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494.

⁶¹ Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247.

⁶² Dz. U. z 1937 r. Nr 52, poz. 406.

⁶³ Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247.

⁶⁴ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494, Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247.

⁶⁵ Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247.

nej stanowił statut, co nie wykluczało pozostawienia tej kompetencji przy senacie. Do zależnego od zatwierdzenia Ministra zakresu działania senatu należało pierwotnie również wnioskowanie do zwierzchniej władzy państwowej⁶⁶ o mianowanie dyrektora biblioteki uniwersyteckiej, jednak po reformie z 1933 roku zrównano ich pod względem sposobu powołania z pozostałymi kierownikami bibliotek akademickich⁶⁷.

Sprawy administracyjne. W całym interesującym nas okresie do tej grupy uprawnień należało: zatwierdzanie regulaminów urzędów uczelnianych i ich zmian; wnioskowanie do Ministra o mianowanie urzędników administracyjnych uczelni (sekretarza, kwestora, skarbnika, księgowego itp.); powoływanie kierowników i ich zastępców w jednostkach organizacyjnych uczelni, w zakresie nie zastrzeżonym władzom państwowym; mianowanie, zawieszanie i usuwanie stałych pracowników szkoły, w zakresie nie zastrzeżonym władzom państwowym; zarządzanie majątkiem własnym uczelni oraz powierzonym jej do użytkowania; uchwalanie wniosków w sprawach budowlanych i rozstrzyganie o przeznaczeniu pomieszczeń uczelni. A do 31 sierpnia 1933 roku również: opracowywanie projektu budżetu przedkładanego zebraniu ogólnemu profesorów do uchwalenia, po tej dacie senat przejął całkowicie uchwalanie budżetu od zebrania ogólnego profesorów, oraz zatwierdzanie regulaminów rad wydziałowych i ich zmian, przejęte przez Ministra. Na rzecz rektora senat utracił 1 września 1933 roku: nadzór nad gospodarką zakładów (przyjmowanie sprawozdań, kontrolowanie zawieszanie kierowników); publikowanie kroniki i składu personalnego uczelni; zawieszanie kierowników zakładów wydziałowych za niegospodarność, wraz z przekazaniem sprawy do rozstrzygnięcia Ministrowi⁶⁸. Jednak 1 września 1933 roku w tej grupie zagadnień senat otrzymał uprawnienie do wyrażania zgody na nabycie, zbycie lub obciążenie nieruchomości własnych oraz przyjmowanie pod warunkiem obciążającym zapisów i darowizn. Ograniczono również nadzorcze uprawnienia senatu względem zakładów do pozawydziałowych, odtąd przyjmował on roczne sprawozdania finansowe tylko ich kierowników i tylko nad nimi sprawował opiekę⁶⁹.

Sprawy organizacji akademickich. Nadzór nad organizacjami akademickimi należał do senatu, jednak ulegały zmianie jego formy: początkowo należało tu zatwierdzanie statutów i ich zmian, tych stowarzyszeń lub korporacji akademickich, które skupiały wyłącznie akademików (uczniów lub nauczycieli akademickich) danej uczelni; zezwalanie na otwarcie na uczelni oddziału stowarzyszenia albo korporacji akademickiej zrzeszającej akademików z różnych uczelni; wybieranie delegata do opieki nad stowarzyszeniami i korporacjami akademickimi działającymi na tere-

⁶⁶ Początkowo Naczelnik Państwa, a następnie Prezydent Rzeczypospolitej.

⁶⁷ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494, Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247, Dz. U. z 1938 r. Nr 1, poz. 6.

⁶⁸ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494, Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247.

⁶⁹ Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247.

nie uczelni⁷⁰. Od 1 maja 1933 roku zlikwidowano możliwość tworzenia organizacji międzyuczelnianych, które do końca czerwca tego roku musiały wybrać uczelnię, w której chciały działać lub rozwiązać się. Delegata senatu, zastąpił zaś kurator⁷¹. Od 17 listopada 1937 roku senat mógł wybrać zastępcę kuratora⁷².

Delegowanie kompetencji. Senat miał prawo delegowania części swych uprawnień na rektora⁷³. Nie mogło to dotyczyć uprawnień wykonywanych w zastępstwie zebrania ogólnego profesorów, skoro samo zebranie ogólne profesorów nie miało ustawowego zezwolenia do takiej delegacji⁷⁴. Od 1 września 1933 roku prawo przekazywania kompetencji senackich zostało ograniczone. Senat nie mógł odtąd przelać na rektora uprawnień do: ustanawiania regulaminu senatu i jego zmian; wnioskowania do Ministra o utworzenie, reorganizację albo likwidację wydziału oraz pozawydziałowego studium specjalnego lub zakładu oraz wyrażania opinii wobec projektów takich zmian ze strony Ministra; opiniowanie projektu statutu studium specjalnego; zatwierdzania uchwały rady wydziału o nadaniu honorowego stopnia naukowego za zasługi na polu nauki lub sztuki; wnioskowanie do Ministra o zatwierdzenie uchwały rady wydziału o nadaniu honorowego stopnia naukowego za zasługi państwowe lub społeczne; zezwalanie na wykładanie określonego przedmiotu w języku obcym; zatwierdzanie lub cofanie rektorskiego zawieszenia wykładów, ćwiczeń lub czynności zakładów; wyrażanie zgody na nabycie, zbycie lub obciążenie nieruchomości własnych oraz przyjmowanie pod warunkiem obciążającym zapisów i darowizn; wysłuchania i opiniowania sprawozdania rektorskiego z zarządu sprawami majątkowymi szkoły⁷⁵. Co oczywiste delegowanie nie mogło dotyczyć to również spraw statutowych, ze względu na ich zasadnicze znaczenie dla uczelni⁷⁶.

Kompetencje dodatkowe

Do 31 sierpnia 1933 roku istniała możliwość przejęcia przez senat kompetencji zebrania ogólnego profesorów, w przypadku gdyby statut nie przewidywał ist-

⁷⁰ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494.

⁷¹ *Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 30 kwietnia 1933 roku o stowarzyszeniach akademickich* – Dz. U. z 1933 r. Nr 30, poz. 259. Weszło w życie z dniem ogłoszenia 1 maja 1933 roku. Nowelizowane raz *Rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 16 stycznia 1934 r. w sprawie zmiany niektórych postanowień rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 30 kwietnia 1933 roku o stowarzyszeniach akademickich* (Dz. U. z 1934 r. Nr 6, poz. 46). Uchylone 17 listopada 1937 roku *Rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 14 października 1937 roku o stowarzyszeniach akademickich* (Dz. U. z 1937 r. Nr 78, poz. 572).

⁷² *Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 14 października 1937 roku o stowarzyszeniach akademickich* (Dz. U. z 1937 r. Nr 78, poz. 572) – Dz. U. z 1937 r. Nr 78, poz. 572. Weszło w życie z dniem ogłoszenia 17 listopada 1937 roku. Uchylone 30 października 1947 roku *Dekretem z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego* (Dz. U. z 1947 r. Nr 66, poz. 415).

⁷³ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494, Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247, Dz. U. z 1938 r. Nr 1, poz. 6.

⁷⁴ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494.

⁷⁵ Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247.

⁷⁶ Dz. U. z 1937 r. Nr 52, poz. 406.

nienia tego ostatniego w strukturze organizacyjnej danej uczelni. W takim przypadku kompetencje senatu znacznie się powiększały. Niezależny zakres działania senatu ulegał rozszerzeniu o: wybieranie zastępcy prorektora; wnioskowanie do Ministra o utworzenie albo likwidację wydziałów, oddziałów oraz katedr; wnioskowanie do Ministra o usunięcie profesora z katedry na podstawie wyników postępowania dyscyplinarnego; zatwierdzanie uchwał rad wydziałowych o nadaniu honorowego stopnia naukowego, o ile nie został on nadany za zasługi społeczne lub polityczne; przyjmowanie do wiadomości rocznego sprawozdania rektorskiego z działalności uczelni; przyjmowanie do wiadomości rocznego sprawozdania dziekańskiego z działalności wydziału⁷⁷. Od 6 marca 1928 roku odebrano, na rzecz komisji dyscyplinarnych, kompetencję do wnioskowania o usunięcie profesora z katedry⁷⁸.

Zależny, od zatwierdzenia Ministra, zakres działania senatu, działającego w zastępstwie zebrania ogólnego profesorów, ulegał rozszerzeniu o: uchwalanie statutu i jego zmian; uchwalanie budżetu i jego zmian; zatwierdzanie wniosków rad wydziałowych do najwyższej władzy państwowej o mianowanie profesora (honorowego, zwyczajnego i nadzwyczajnego); zatwierdzanie uchwał rad wydziałowych o nadaniu honorowego stopnia naukowego za zasługi społeczne lub polityczne; zatwierdzanie uchwał rad wydziałowych o nadaniu tytułu docenta⁷⁹. Od 1 września 1933 roku zebranie ogólne profesorów stało się obligatoryjnym organem każdej uczelni wielowydziałowej, zatem przejęcie jego uprawnień przez senat akademicki nie było już odłąd możliwe⁸⁰.

Podsumowanie

W zakresie roli instytucji senatu w państwowym szkolnictwie akademickim II Rzeczypospolitej dostrzegalny jest pewien chaos. Prawodawca miał wyraźny problem z jednoznacznym odgraniczeniem, które kompetencje powinny przynależeć senatowi, a które zebraniu ogólnemu profesorów. Początkowo ten ostatni organ miał charakter fakultatywny i uczelnie najchętniej rezygnowały z jego tworzenia, wzmacniając tym samym uprawnienia senatu. Władze państwowe dość niekonsekwentnie reagowały na takie wybory placówek akademickich i wraz z reformą z 1933 roku z jednej strony wprowadziły obligatoryjność zebrania ogólnego profesorów, a z drugiej znacznie okroili jego uprawnienia, na czym skorzystał m.in. senat. Gdy w 1937 roku odebrano zebraniu ogólnemu profesorów kompetencję do uchwalania i zmiany statutu, sens jego istnienia został już całkowicie podważony, jednak prawodawca nie odważył się całkowicie zrezygnować z forsowanego w całym dwudziestoleciu pomysłu. Senat był głównym beneficjentem zmniejszającego się zakresu obowiązków zebrania ogólnego profesorów. I choć formalnie stał hierarchicznie niżej, to rzeczywista jego rola rosła nieustannie, tak że do 1939 roku przejął najważniejsze decyzje dotyczące uczelni, z uchwalaniem statutu włącznie. Tym sa-

⁷⁷ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494.

⁷⁸ Dz. U. z 1928 r. Nr 24, poz. 204.

⁷⁹ Dz. U. z 1920 r. Nr 72, poz. 494.

⁸⁰ Dz. U. z 1933 r. Nr 29, poz. 247.

---

mym z owej rywalizacji pomiędzy zebraniem ogólnym profesorów, reprezentującym swym składem demokrację bezpośrednią, a senatem, stanowiącym typowy organ demokracji pośredniej, ten ostatni wyszedł zwycięsko, choć zakończyła się ona ostatecznie po II wojnie światowej likwidacją w systemie szkolnictwa akademickiego zebrania ogólnego profesorów, do którego koncepcji jak dotychczas nie powrócono.

Резюме

Учреждение Сената в государственных высших учебных заведениях во II Речипосполитой

Статья преследует цель представить учреждение сената наряду с общим собранием профессоров, самого важного коллегиального органа самоуправления вузов в период II Речипосполитой, а также формальной обусловленности его функционирования. Работа имеет характер источника и основана она в принципе на анализе государственных юридических актов за годы 1920-1939, дополненном ссылками на примеры нескольких статусов определенных вузов. Статья разбита на восемь частей. Во вступлении кратко изложена специфика функционирования этого учреждения в междувоенной Польше. Затем в сжатой форме представлена система государственных высших учебных заведений вместе с классификацией вузов в объеме существенном для темы работы, а также юридические основы их деятельности. Дальше сделан анализ личного состава сената и изменения в нем во времени, с учетом вирилистов (ректора, проректора и деканов), а также сенаторов по выбору. В очередных частях изложены принципиальные процедуры деятельности сената, вспомогательные и консультативные органы, а также проблема ректорского вета к сенатским установлениям. Дальнейшие рассуждения посвящены подробному объему компетенции этого органа, здесь обращено внимание на их постоянное расширение, а также классификацию по зависимости или независимости от утверждения министра религиозных вероисповеданий и общественного просвещения. Сенатские компетенции разделены с мериторической точки зрения на несколько групп. Взята во внимание также возможность сената в 1920-1933 гг. возложить на себя полномочия объего собрания профессоров, а из-за этого расширить компетенции за счет добавочных проблем. Статья завершается итогом основных фактов из истории учреждения сената в государственных высших учебных заведениях в Польше в междувоенное двадцатилетие, а также попыткой объяснить заметные тенденции в его развитии.

Summary

Institution of the senate of primary academic school in the Poland interwar.

This article describing the institution of senate besides the general meeting of professor, most important joint authority self-government of academic school in Poland interwar and basic formal conditioning of functioning academy. Article has got source character and based on analysis on legal documents from year 1920-1939 supplemented a few statutes of colleges. Article has eight chapters. Begin described specific of functioning of this institution. Next described system of national academic education with the ranking of college in significant scope for the topic of the work, next author analyzed personnel of the senate and his change in time with account virilist (rector, vice-rector, deans) and senators of choice. Next described oper-

ating procedures auxiliary organ and advisory and problem veto of the rector on senate resolution. Next described scope of power this organ paying attention to their permanent increasing and classification in the scope the relation or independences from the approval of Minister of Religious Faith and the Public Enlightenment. Senate competence was divided under technical account of a few groups to take account in year 1920-1933, also of taking over by senate entitlements of the general meeting professor. In the end facts were recapitulated from history of the institution of senate at primary academic school in Poland interwar and attempt to explain their development.

